

I. KONSTYTUCJE SEJMU PIOTRKOWSKIEGO 1565 R.¹

Zygmunt August z łaski Bożej Krol Polski, Wielkie Książę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie etc. pan i dziedzic.

1^a. Oznaimuiemy wszem i każdemu z osobna, którym to wiedzieć należy: czyniąc dosyć konstytucyi sejmku przeszłego koronnego warszawskiego, za wolą i zezwoleniem rad Naszych koronnych stanu oboiego, złożyliśmy tu sejm koronny na blisko przyszłe w roku niniejszym święto Trzech Królów, dla skończenia exekucyi i wypełnienia wszego cokolwiek iest, tak w piotrkowskiej przeszłej dwuletniej², jako też i warszawskiej łońskiej konstytucyi³ opisano, i dla innych rzeczy, które się kolwiek iedno tu słusznie stanowią i odprawować miały. Na którym sejmie, chcąc wszystko tak iako się godzi, ku dostatecznej exekucyi i rządowi przywieść, zaczęliśmy naprzód konstytucyją dwuletniego sejmku piotrkowskiego przeglądać, potem też i warszawską, a wszystko ku exekucyi przywodząc, odprawować. Iakoż to, cośmy za radą panów rad Naszych stanu oboiego i za pozwoleniem posłów ziemskich odprawili, konstytucyją terazniejszą na dalsze czasy opatrujemy i opisaliśmy rozkazali.

O negligencyjey **digaitarium et officialium**, którzykolwiek są de **Corpore Regni**

2. Iż się przez te czasy niemałe negligencyje w Koronie i w państwach Naszych działy od dygnitarzow i urzędników ziemskich, tedy za radą panów rad Naszych, a za dobrowolnym do tego wszystkich, którzy tu na tym sejmie **praesentes** byli, pozwoleniem, wszyscy ci, którzy tu na ten czas byli, a które Nam posłowie ziemscy deferowali, sami dobrowolnie bez pozwu i bez roku przed Nami się usprawiedliwili. A inne, którzy **absentes** byli, na inny sejm spożywać rozkazemy i przeciwko nim wedle prawa postępować będziemy. A takież też i potem przeciwko innym takim wszystkim, aby się na potym żadne negligencyje nie działy i prawa a ustawy koronne w dobrym porządku i dostatecznej exekucyjey były.

3. Opatrując to iednak na potym, żeby **in sequelam** nie szło, że się tu teraz dobrowolnie bez pozwow wszelakich, **dignitarii et officiales praesentes**, dla dobrego Rzeczypospolitej folgując czasom i rzeczy ułacniając usprawiedliwiali i iako to dobrowolnie teraz czynili, tak to też i na potym przy ich dobrej woli zostawiamy. Ale za deferowaniem posłów ziemskich i za pozwaniem Naszym, abo instygatora Naszego, tedy na tymże sejmie, na który pozwani będą, to usprawiedliwienie wedle starodawnego zwyczaju i praw przedniejszych, nieodwłocznie uczynić będą powinni, i My tedy z nich sprawiedliwość uczynimy. A co sie tycze, żeby im o poselską instygacyją wolno było każdemu innemu **privatim** instygować przeciwko niedbałym dygnitarzom i urzędnikom, tedy też to zawždy wolno będzie wedle statutu.

O sposobności urzędów koronnych z dygnitarstw.

4. Iż prosili posłowie ziemscy, aby marszałek i podskarbi koronny przy urzędziech swych dygnitarstw nie trzymali, ponieważ że z tychże urzędów swych i miejsce i **votum** w radzie Naszej mają i zawždy mieć mogą, a nie mogą zaś dwoiga miejsca w radzie zasiadać. Na ten czas żeśmy te urzędy na początku panowania Naszego wspolek z dostojenstwem zastali i pamięć iest, że i za nieboszczyka Króla Zygmunta Ojca i innych przodków Naszych, także też wspolek te urzędy z dygnitarstwami bywały, tedy possessory ich terazniejsze przy dostojenstwach zostawiamy, a wszakże, iż zwłaszcza czasu pospolitego ruszenia na wojnę osobne przy Osobie Naszej urzędów koronnych, a osobne też dygnitarstw gdzie indziej na swych miejscach

^a W tekście Ossol. numeracja ta, nie pokrywająca się z liczbą przepisów, nie występuje.

¹ Tekst ten w Ossol. F.4484 adl. nosi tytuł: Konstytucya sejmku piotrkowskiego 15 65.

² Por. wyżej nr LXV, Sejm walny piotrkowski 1562-1563. Wszystkie poniższe odwoływania się do „konstytucji piotrkowskiej dwuletniej” odnoszą się do tego tekstu.

³ Por. wyżej nr LXVI, Sejm warszawski 1563-1564 r. Wszystkie poniższe odwoływania się do „konstytucji warszawskiej” odnoszą się do tego tekstu.

powinowactwo i sprawa być musi. Przeto po ześciu terażniejszych possessorow, nie mamy tych urzędów żadnemu dygnitarzowi dawać.

Sejmiki powiatowe.

5. W rząd a starodawny zwyczaj sejmiki powiatowe wprawić chcąc, postanawiamy i opatrujemy to, żeby rady Nasze duchowne i świeckie na sejmikach bywały, a spoinie z szlachtą artykuły spisowali i potem ie na główniejsze sejmy do Nowego Miasta i do Koła i do Warszawy, iako gdzie w której części Korony Naszej starodawny zwyczaj iest, znosili. I tam zaś znowu, gdzie iuż większe koło wszystkich będzie, te to artykuły korygowali i między sobą zgadzali, aby potem wszystkich rzeczy na sejmiech koronnych ułaczenie i prędsza odprawa być mogła.

Rozdawanie gospod.

6. Ponieważ na sejmikach i sędziach o gospody wielka trudność i różnice bywają, tedy starostowie abo dzierżawcy mieisc onych, gdzie sądy abo sejmiki będą, **habita ratione dignitatis personarum** mają ie rozdawać.

W Małej Polszczę sądenie rokow ziemskich i wieców.

7. Aby tym prędzej sprawiedliwość ludziom czyniona była, ustawuujemy, aby roki ziemskie były zawżdy w każdym wojewodztwie czasów i na mieiscach starodawnych statutem opisanych każdego roku trzykroć sądzone, a czwarty raz wieca (okrom wojewodztw), które wedle prośby posłow swych sądy ziemskie i wieca mieć mają, iako niżej iest opisano. A ieśliby też roku ktorego spełna troje roki abo tak iako niżej w każdym wojewodztwie i ziemi iest opisano, z przyczyny której słusznej nie doszły, tedy przecie^b wieca zawżdy na swym mieiscu, swego czasu roku każdego dochodzić mają. Do czego niebytność wojewody prze niemoc abo, z której innej przyczyny słusznej, przeszkadzać nie ma, ale żeby te wieca i w niebytności wojewody, kasztelan zawżdy z innemi dygnitarzmi i urzędniki odprawował. A to sądenie takowych wieców rozumieć się ma wszędzie, tak w Małej iako i w Wielkiej Polszcze.

W wojewodztwie Krakowskim.

8. Iż się teraz tak prędko roki odprawować, iako przedtym bywało, nie mogą i pisarze przez długie kontrowersyje akcyi^c, dekretów, i przez szerokość zapisów, tak prędko iako też przedtym bywało, dopisować akt nie mogą, tedy mocą sejmu tego przyczyniamy czasu do sądenia i odprawowania sądów ziemskich i dopisowania akt w Ziemi Krakowskiej tym sposobem. Aby naprzód, kiedy w poniedziałek poczną sądzić w Krakowie, tedy mają sądzić i pisać przez wtorek, śrzbę, czwartek, piątek, sobotę, a w niedzielę iechać do Proszowic i tamże w poniedziałek nazaiutrz sądzić, aż do śrrody. We śrrodę wyiechać do Książa i tam począwszy sądzić we czwartek, nie przestawać sądów aż do poniedziałku. W poniedziałek do Lelowa wyjechać, a we wtorek począwszy w Lelowie sądzić, tedy aż do piątku. Z Lelowa przyiechawszy nazad do Krakowa, tydzień dopisować w Krakowie, to iest począwszy od poniedziałku aż do soboty. A po dopisaniu w Krakowie, wyiechać w niedzielę do Czychowa, a począć sądzić we wtorek aż do piątku. W sobotę wyiechać do Biecza, a począć sądzić w poniedziałek i sądzić do śrrody.

9. Ale w innych wojewodztwach Korony Naszej, pisarze ziemscy mają dopisować spraw sądowych z mieisc nie odieżdżając, **sub poenis in statutis expressis**.

W Belzkim Wojewodztwie.

10. W tym wojewodztwie, do roku, czterokroć ziemskie roki bywać mają. Pierwsze roki w poniedziałek po Trzech Królach blisko przyszły [po 61], które w poniedziałek po świętym Wojciechu [po 23 IV], także blisko przyszły, trzecie po Świętej Troicy [po pierwszej niedzieli po Zielonych Świętkach], też w poniedziałek blisko przyszły, czwarte w poniedziałek po świętym Bartłomieju [po 24 VIII] także blisko przyszły.

^b przedsię *Ossol.* ^c accii *Ossol.*

11. Grabowieckie roki ziemskie we dwie niedzieli po bełskich wyżej pomienionych, a po nich horodelskie w piątek blisko przyszły.

12. Wieca we wszystkim województwie bełskim na miejscu zwyczajnym, każdego roku w poniedziałek po świętym Franciszku [po 4 X] także w blisko przyszły.

W Wielkiej Polaszczę roki ziemskie i wieca.

13. Przez szerokość województw, w Wielkiej Polaszczę nie mogą być sądy ziemskie iedno dwakroć do roku.

Poznańskie.

14. Pierwsze roki ziemskie poznańskie, aby były sądzone wedle tych dni, **sub poena in statuto descripta**: to iest we dwie niedzieli po Wielkiej Nocy, poznańskie, a kościeńskie po nich we dwie niedzieli. Drugie roki ziemskie poznańskie po święcie Narodzenia Panny Maryi [po 8 IX] w poniedziałek, a kościeńskie po nich we dwie niedzieli.

15. Wieca w Poznaniu, w poniedziałek przed świętym Marcinem [przed 11 XI] bliżej.

Kaliskie.

16. Kaliskie roki ziemskie pierwsze, w poniedziałek po Świętej Troicy. Po tym od poczęcia tych rokov, we dwie niedzieli w Koninie, a drugie za niemi wedle starego zwyczaju, iedne po drugich we wszystkim województwie. Wtore roki kaliskie po świętym Michale [po 29 IX] w poniedziałek, a potym w inszych powieciech, **ut supra scriptum est**.

17. Wieca abo roki wielkie, po świętym Marcinie [po 11 XI] w pierwszy poniedziałek, po nich gnieźnieńskie w dwie niedzieli.

Sieradzkie.

18. W Sieradzu roki ziemskie w poniedziałek po Trzech Królach [po 6 I] bliski, potym w Szadku i w inszych powieciech, **more consueto**, wedle ordynacji piotrkowskiej⁴. Wtore, w poniedziałek po Przewodniej Niedzieli [tydzień po Wielkanocy], trzecie w poniedziałek po święcie Narodzenia Panny Maryi [po 8 IX].

19. Wieca w Sieradzu w poniedziałek po święcie świętego Łukasza Ewangelisty [po 18 X].

Wieluńskie.

20. Pierwsze roki w Wieluniu, w poniedziałek pierwszy po święcie Oczyszczenia Panny Maryi [po 2 II]; po nich ostrzeszowskie we dwie niedzieli od poczęcia wieluńskich. Wtore, w poniedziałek po niedzieli Rogationum [po piątym tygodniu po Wielkanocy], trzecie w poniedziałek po świętym Franciszku [po 4 X] blisko przyszły; ostrzeszowskie po nich, **ut supra scriptum est**.

Łęczyckie.

21. Pierwsze roki ziemskie łęczyckie po świętej Agnieszce [po 21 I] w poniedziałek, a po nich we dwie niedzieli brzezińskie, a po brzezińskich orłowskie, wedle zwyczaju dawnego. Wtore łęczyckie, w poniedziałek po święcie Bożego Wstąpienia [szósty tydzień po Wielkanocy], trzecie w poniedziałek po święcie świętego Michała [po 29 IX].

22. Wieca w Łęczycy w poniedziałek po święcie Wszystkich Świętych bliższy [po 1 XI].

Brzeskie i Włocławskie.

23. Brzeskie sądy ziemskie we trzy niedziele po Świątkach [10 tygodni po Wielkanocy], włocławskie w tydzień po nich; drugie we dwie niedzieli po świętym Bartłomieju [po 24 VIII], a we Włocławiu po nich w tydzień.

24. Wieca brzeskie we dwie niedzieli po świętym Marcinie [po 11 XI].

25. Wieca włocławskie we dwie niedzieli po brzeskich.

⁴ Por. wyżej nr LXV, p. II: Ordinatio et constitutio novorum indiciorum in conventu generali Petricoviensi anno 1563 facta et laudata.

Dobrzyńskie.

26. W dobrzyńskiej ziemi sądy ziemskie **more solito**, a wszakże wieca mają bywać zawsze w każdy rok.

Płockie.

27. Pierwsze roki płockie w poniedziałek po Trzech Królach [po 6 I], za ktoremi inszych powiatów iść mają obyczajem zwykłym, nie odkładając, pod winą statutową. Wtore roki, w poniedziałek po Przewodniej Niedzieli [tydzień po Wielkanocy]. Trzecie, w poniedziałek po święcie Narodzenia Panny Maryi [po 8 IX].

Zawkrzeńskie.

28. Pierwsze roki w poniedziałek po Gromnicach [po 2 II], w Srzeńsku, a potem w inszych powieciach zwykłym obyczajem, nie odkładając. Wtore w poniedziałek po Niedzieli Rogationum [pięć tygodni po Wielkanocy] blisko przyszły. Trzecie po świętym Franciszku [po 4 X].

29. Wieca województwa płockiego wszystkiego w Płocku, w poniedziałek po święcie Wszech Świętych [po 1 XI] blisko przyszły.

Mazowieckie.

30. Roki ziemskie w mazowieckim województwie, wedle starego statutu, w każdej ziemi we cztery niedziele mają być sądzone. A wszakoż po sejmie a po wojnie pierwsze roki mają być omylne, po skończeniu sejmu każdego i wojny. A po nich we cztery niedziele pewne: okrom ziem wiskiej, ciechanowskiej, łomżyńskiej, zembrowskiej i nurskiej, w których dla wielkości spraw i przez rozmnożenie szlachty, roki iedne na iednym miejscu przez cztery niedziele całe i dalej bywają dzierżane. W których ten porządek sążenia rokow ma być chowan, iż po skończeniu rokow pewnych w iednym zwykłym mieście, drugie roki w drugim mieście abo powiecie, we cztery niedziele mają być poczęte i sądzone, a tak iuż tym porządkiem mają iść zawsze. **Exceptis vacantiis** i sejmowi koronnemu, od powiatowego począwszy wedle konstytucyi, co wedle starych zwyczajow i statutow ma być chowano. A sędzia z podsędkiem poczętych rokow przekładać nie mają, pod winą sta grzywien. O którą stronę, ktoraby się tym przełożeniem uciążoną być czuła, wolno będzie pozwać i o nią czynić, **excepto legali impedimento**. Roki wielkie też te w każdej ziemi ma sądzić wojewoda, raz przez dwie lecie wedle statutu, pod winą sta grzywien.

31. Presencje żeby też zawsze na trzech miejscach sądzone były, iako przedtym nowe sądy sądzone są, i wczas żeby były obwoływane i nie odkładane, pod winą takąż drugą sta grzywien, iako wyżej iest opisana.

Rawskie.

32. Roki ziemskie rawskie w rawskiej ziemi mają być sądzone ^dna miejscach^d i w te czasy, iako z starodawną przedtym bywało, na każdy rok. Także też i wieca.

Sochaczewskie.

33. Pierwsze roki ziemskie we wtorek pierwszy po niedzieli **Invocavit** [po pierwszej niedzieli Wielkiego Postu], wtore, we wtorek po Świętej Troicy [po ósmej niedzieli po Wielkanocy] także bliski, trzecie we wtorek po święcie Wniebowzięcia Panny Maryi [po 15 VIII], także bliski.

34. Wieca we wtorek po świętym Marcinie [po 11 XI], także bliski. A pod winami w statuciech opisanymi, księgi ziemskie tej ziemi mają być chowane w sklepie pod trzema kluczami wedle statutu, i leżenie ksiąg iako w inszych ziemiach, tedy też także bywać ma.

Gostyńskie.

35. Pierwsze w Gostyninie w poniedziałek po niedzieli Oculi [po trzeciej niedzieli Wielkiego Postu], w Gąbinie po nich w tydzień. Wtore w poniedziałek po Oktawie Bożego

^{d-d} na tych miejscach Ossol.

Ciała. Trzecie w poniedziałek po świętym Bartłomieju [po 24 VIII]. Wieca w poniedziałek po świętym Łukaszu [po 18 X], pod winami w statuciech opisanemi.

Statut Alexandrow⁵.

36. Statut Alexandrow o dobrach Stolicy Naszej Królewskiej deklarując zwalamy, aby dziedzictwa ani lenna wieczne nie były nigdy dawane. Zastawy a zapisywanie summ na imionach Stolicy Naszej, gdzieby być musiały **propter gravem necessitatem Reipublicae**, tedy nie inaczej aby były, iedno na sejmie walnym koronnym, za jednostajnym pozwoleniem rad Naszych koronnych duchownych i świeckich i posłów ziemskich, ad extenuationem. I gdzieby zastawa takowa **ad extenuationem** być musiała, aby to w konstytucyją onego sejmu było wpisano, na iaką potrzebę Rzeczypospolitej i jak wielka summa, i na które imiona takowa summa wziąć iest pozwołona. **Exceptis castris principalibus et bonis Magnae Procurationis, et terrae Sandomiriensi.** Zostawujemy iednak w mocy i w szafunku Naszym dobra wszystkie na Nas, abo do Stolicy Naszej Królewskiej przypadłe i które potym przypadać będą, przez nie- służeńie^e woyny, **iure caduco, inscripto, donato** od kogo, wedle statutu. O czym konstytucyjia dwuletnia piotrkowska szerzej świadczy **articulo** o karaniu występnych.

Burgrabiowie krakowscy.

37. Dana Nam iest sprawa, iżby się niektórzy znaidowali z burgrabiów zamku krakowskiego, którzy nad sejmów, tak piotrkowskiego, iako i warszawskiego blisko przeszłych konstytucyje i uchwały na zamku krakowskim na burgrabstwach obecnie nie mieszkaią. Czego aby się nikt na potym ważyć nie śmiał, a uchwały inne sejmowe, iako w inszych wszystkich artykułach, tak i w tym mocnie dzierzane i pełnione były, za spolnym zdaniem rad koronnych i zezwoleniem posłów ziemskich, tak to ostrzegamy. Iż od tego czasu począwszy i na potym zawždy, starosta krakowski terażniejszy **et pro tempore existentes capitanei**, każdego burgrabię krakowskiego z iego powinności napomnieć będzie powinien i to na pieczy swej mieć, aby każdy burgrabia krakowski na zamku krakowskim obecnie mieszkał. Czemu gdzieby który będąc przez starostę napomniony dosyć nie czynił, takiego każdego będzie Nam starosta de- ferować powinien, a My takiego każdego przed Nas na sejm^f pozwiemy i prawem, będzieli winien, iego odsądzim. **Et ipso facto** takowe burgrabstwo innemu, któryby tam obecnie mieszkał, dać powinni będziemy. Wszakóż obecnie burgrabiów krakowskich mieszkanie tak się ma rozumieć, iż każdy z nich abo na potrzebę Rzeczypospolitej, abo dla opatrzenia zdrowia swego, także potrzeb innych swoich, odiachaćby na każdy kwartał po trzy niedziele, abo razem do roku po dwanaście niedziel mógł, a wszakże z wiadomością starosty krakowskiego, i zasadziwszy miejsce swoje szlachcicem godnym, na którymby starosta przestał. A iżby się też obecne burgrabie krakowskiego mieszkanie nie gdzie indzie iedno na zamku krakowskim rozumieć a znaczyć mogło.

Dożywocia na starych summach.

38. Iż dobra Nasze Królewskie w starych summach małych są, a do skupienia ich, prze dożywocia, trudnoby kiedy przyść mogło, opatrując w tym Nasze i Rzeczypospolitej Naszej potrzeby i pożytek i naśladując Przodki Nasze, że też to za nich bywało, ustawiamy, żebyśmy iuż od tego czasu na starych summach inakszym sposobem dożywocia nie dawali, ieno za odpuszczeniem nieco summy, abo za iaką extenuacyją słuszną.

Szafunek i warunek czwartej części.

39. Tak iako posłowie ziemscy proszą, aby im wolny plac był zostawion namawiać o szafunku i warunku czwartej części na obronę potoczną pozwołonej, gdy do efektu przy idzie, a inwentarze rewizorowie zniosą i pokażą, pozwalamy im tego. A wszakże z pany radami

^e Tak w Ossol.; w VL błędnie: niesłuszne. ^f W Ossol., tu i poniżej: siem.

⁵ Vol. Const. t. I, vol. 1, s. 130: statut z 1504 r. De modo bonorum regalium inscribendorum.

stanu oboiego, wspolek wolny plac do tego mieć mają, gdy do effectu przyidzie, a inwentarze rewizorowie zniosą i pokażą.

Sądzenie starych listów.

40. Około sądzenia starych listów, ktoreby kto miał na imiona przez Nas abo przodki Nasze **nullo iure** wzięte, to odkładamy do drugiego blisko przyszłego sejmiku koronnego, in **eodem vigore**, iako tu teraz na ten sejm z przeszłego sejmiku warszawskiego odłożono było.

A także też i kognicyja około listów Swidrygała, Lwa i innych książąt, około których listów na przeszłym sejmie warszawskim przy rewizyi niejaka różnica była, a tu się na ten sejm odłożyła, do drugiego blisko przyszłego sejmiku koronnego odkładamy.

Rzeczy zapisane abo darowane Krolowi Jego Miłości.

41. Co się tycze rzeczy Nam danych abo zapisanych, które już sąprzedytym dane abo zapisane, mają swą drogę wedle konstytucyi piotrkowskiej. Ale ktoreby potym zapisowane abo darowane być miały, Osoby Naszej niewolić w tym nie chcemy; wolno Nam będzie **bona non litigiosa** przyjmować i o nie czynić na sejmie prawem przystojnym.

Statut polski.

42. Pozwalamy, aby urodzony Ian Herbort z Fulsztyna, podkomorzy przemyski, sekretarz Nasz, sam tylko tak iako już począł, Statut na polskie przełożył i na przyszły sejm koronny wygotował.

Ustawa na składy i jarmarki pograniczne.

43. Iako wszystkie miasta w Koronie spożywane^g były za uchwałą ku kładzeniu listów na składy, co prze inne potrzeby Rzeczypospolitej odkładano było ^hod sejmiku aż do tego sejmiku^h, gdzie stanawszy posłowie od miast, kładli prawa, listy i przywileje swe, prosząc Nas, abyśmy ie przy ich liściech, prawiech i przywilejach, iako na inne rzeczy, tak i na składy otrzymane i nadane od Przodków Naszych, książąt i królów polskich z łaski ich, za zasługami ludzi miejskich, też przodków ich, zachowali. Opowiadając się i skarżąc na starosty Nasze, iako za wezwaniem ich ku kładzeniu listów, obrony potężnej i pewnej od starostów Naszych mieć nie mogą, i prosząc Nas, abyśmy starostom Naszym rozkazali, iako też to zawżdy bywało przedtym, pomoc mieszczanom dawać i bronić przeciwko tym wszystkim, którzyby się ważyć śmieli mijać abo przechodzić składy przeciw ich przywilejom. Tedy My z pany radami Naszemi i z posły ziemskimi, naprzód się przypatrzwszy temu, iż te takie składy, miastom Naszym w Koronie nadane, nie ściągają się ani się ściągać mogą na żaden inny stan, iedno na ludzie kupieckie, każdego stanu, któryby iedno kupczył. Naiduiemy, iż tylko ci tacy ludzie kupieccy, iakiegożkolwiek stanu, powinni będą do składów ieździć i na nich się stanowić, według nadania i uprzywileiowania każdego miasta, iako o tym szerzej przywileje tych to miast abo opisanie Nasze świadczy, ktoreśmy osobnie za rewizyją przywilejow ich wydać roskazali, aby o tym wszyscy dostateczną sprawę mieli. A tego wszystkiego starostowie Naszy na oboję stronę doglądać mają, tak z strony mieszczan, iak z strony kupieckiej, aby się według listów nadanych miastom i tej Naszej uchwały zachowywali ludzie na oboję stronę. Tak objaśniając: aby każdy kupiec, tak koronny, iako cudzoziemiec iakiegożkolwiek stanu, nie mógł ani śmiać, iedno drogami staremi zwyczajainemi, na przywilejach miejskich krakowskich, kaliskich, radomskich i innych miast opisanemi, do miast, w których składy są, ieździć. Które drogi tedy też są dla wiadomości ludzkiej przy opisanu składow przerzeczonych, osobnym listem Naszym opisanie. A tam na tych składziech wszyscy kupcy stanu wszelkiego towary swe składać i onych tam zbywać wolno mieć będą do mieszczan tam mieszkających, i do stanu rycerskiego. A do cudzoziemców i innychkoronnych obywatelow, na iarmarkach tylko walnych, którzy tam przyjadą abo sprawce swe posła. A żadnych towarow małych i wielkich nie ma być wolno kupcom Naszym koronnym stanu wszelkiego z granic koronnych wywozić za granice, iedno

^g Tak w *Os sol.*; w *VL błędnie*: spożywane. ^{h-h} aż do tego sejmiku od sejmiku *Ossol.*

cudzoziemcom samym będzie wolno, ze wszelakimi kupiami małymi i wielkimi, na też miejsca składowe przyjeżdżać i tam zasię towary wszelakie brać, nakładać i wozić tam, gdzie im będzie potrzeba, cła i myta wszystkie powinny i zwykle zapłaciwszy. A co się tycze wołów i innego bydła, iż ten żywy towar na składziech nie mógłby być zatrzymany bez wielkich szkód tych, którzyby ie pędzili, tedy za uchwałą niniejszego sejmu postanawiamy targi wielkie.

W Wielkiej Polsce.

44. Pierwsze targi wielkie we czwartek przed Kwietną Niedzielą w Kaliszu, w Wieluniu, we [W]schowieⁱ, w Międzyrzeczu. Wtore targi wielkie na świętą Zophią [15 I] w Kaliszu, w Międzyrzeczu, we [W]schowieⁱ. Potym pierwsze iarmarki pograniczne we czwartek przed [Zielonymi] Świątkami w Wieluniu, w Baranowie. W poniedziałek świąteczny w Kobylinie, w Koźminie, w Ponieczu. Na Świętą Troicę we [W]schowieⁱ, w Zbąszynie, w Międzyrzeczu, w Czarnkowie. Wtore iarmarki w Wielkiej Polsce na święty Alexy [17 VII] w Wieluniu, w Baranowie; dnia trzeciego po świętym Alexym w Kobylinie, w Ponieczu. Dnia świętego Piotra **ad vincula** [1 VIII] we [W]schowieⁱ, w Zbąszynie, w Międzyrzeczu, w Czarnkowie. Trzecie iarmarki w Wielkiej Polsce: na święty Idzi [1 IX] w Wieluniu, w Baranowie, w Kobylinie, w Ponieczu. Trzeciego dnia po święcie Narodzenia Panny Maryi [po 8 IX] we [W]schowieⁱ, w Zbąszynie, w Międzyrzeczu, w Czarnkowie. Czwarte iarmarki w Wielkiej Polsce: na dzień świętego Franciszka [4 X] w Wieluniu, w Baranowie; na dzień świętego Pawła [7 IX] we [W]schowieⁱ, w Międzyrzeczu, w Zbąszynie.

Iarmarki pograniczne w Małej Polsce.

45. W Oświęcimiu: pierwszy **pro Domnica Laetare** [trzecia niedziela przed Wielkanocą]; wtóry **pro festo Sancti Petri ad Vincula**; trzeci na dzień świętego Idziego; czwarty na dzień świętego Franciszka; piąty na dzień świętego Marcina [11 XI].

W Będzinu: pierwszy we czwartek przed [Zielonymi] Świątkami; wtóry na dzień świętego Kiliana [8 VII]; trzeci siódmego dnia przed świętym Michałem [29 IX]; czwarty na dzień świętego Franciszka; piąty na dzień świętej Elżbiety [19 XI].

W Krzepicach: pierwszy iarmark **post Laetare**; wtóry w poniedziałek przed [Zielonymi] Świątkami; trzeci na dzień świętego Alexego; czwarty na dzień świętego Idziego; piąty na dzień świętego Franciszka.

46. A na tych miejscach wszystkich wolno Nam będzie mieć komory i pisarze Nasze dla wybierania cel. A k'temu każdemu, komu gdzie bliżej albo gdzie będzie chciał do tych iarmarkowych miast, na te iarmarki będzie mu wolno woły gnać. A cudzoziemcy nie na innych miejscach w Koronie woły i bydła kupować mają, tylko na tych pogranicznych miejscach i iarmarkach, albo i nie czekając tych iarmarkow, w domiech szlacheckich wolno będzie cudzoziemcom woły zimowane, karmne i powołowczyne, wedle konstytucyi **anni** 1550 kupować⁶, i wolno bez myta z granic wypędzać. A też wolność ma być i naszym polskim kupcom. Abo ieśli też szlachcic chce, wykarmiwszy woły przez zimę, wolno mu ie będzie wygnąć przez granice do cudzej ziemi, kędy chce, bez wszego hamowania, i składy i iarmarki temu przeszkadzać nic nie mają, ale mają być wolne, wedle konstytucyi wyższej pomienionej **anni** 1550, teraz i na wieki.

47. A tego strzedz mają starostowie i celnicy pograniczni i miasta składowe, aby żadnemu kupcowi wszech koronnych państw, ani za listy Naszemi nie dopuszczali, wszelakich towarow wywozić ani wyganiać z granic koronnych, tylko cudzoziemcom wolno to być ma, zapłaciwszy cła i myta powinny i zwyczajne. A ktoby się tego ważył z kupców koronnych państw, a był w tym zachwycon przez starostę, tedy wszystkie towary mają być iemu pobrane. Z których towarow do skarbu Naszego trzy części mają być oddane, a czwarta część staroście, który takiego kupca zabierze. A ieśliby starosta, albo ktokolwiek inny któregokolwiek stanu, takiego kupca

ⁱ Tak w Ossol; w VL błędnie (tu i poniżej, sześć razy): Czchowie.

⁶ Por. wyżej nr LVIII, p. II: Przywilej króla Zygmunta Augusta, którym wszystkie przywileje, prawa i swobody koronne potwierdza i w exekucyją z swemi pewnymi konstytucyjami wstawia, s. 22.

z towary za granice koronne przepuścić, łożdrować albo bronić chciał albo się tego ważyć śmiał, tedy kupiec te wszystkie towary tracić ma do skarbu Naszego. A starosta taki albo ktokolwiek inny, któryby onego kupca przepuszczał albo łożdrował, powinien będzie do skarbu Naszego tak wielką summę zapłacić, iako on towar kosztuje, kiedy to nań będzie przewidziano słusznym świadectwem i iasnymi dowody za pozwy. A gdzieby pieniędzy nie miał, tedy w imienie iego, ktoreby tak wielką summę kosztowało, ma wwiązanie dać. A na takowe starosty, celniki, kupce i inne wszystkie którzyby się tego ważyli, wolno będzie każdemu, któryby się iedno tego chciał podjąć, inkwizycją czynić, gdzie i iaką będzie rozumiał nailepszą onę deferować skarbowi Naszemu. A taki każdy za pracą i za nakład swój takowych towarow wyszpigowanych będzie miał czwartą część, gdy tego słusznie a prawnie dowiedzie.

48. A wszakże kupcom i inszym obywatelom koronnym, tym którym dłużno w cudzych stronach i też którzy dłużni cudzoziemcom, ci będą mieć dilację dla zbywania towarow ku płaceniu długów i także brania sobie towarow, w długach sobie winnych w cudzych kraiach, do Narodzenia Pana Chrystusowego święta blisko przyszłego, wywozić i wyganiać towary wszelakie z Polski do cudzych stron, i też z cudzych stron także towary zasię do Polski przywozić. A ieśliby się to inaczej znalazło, tedy te towary ktoreby wywiózł, majątnością swą skarbu Naszemu nagrodzić ma. A ktoreby przywiózł do Korony, ma ie tracić do skarbu Naszego. A tych towarow celnik ma mieć czwartą część za pracą.

49. Opatrujemy też i to, aby mieszczanom i kupcom wszelakim z Polski wolno było do drugiego blisko przyszłego sejmku koronnego do cudzych państw po wszelakie towary iezdzić i one do Korony przywozić, iedno żeby z Korony żadnych nie wywozili, kromia ołowiu gwar-kowie, albo ci którzy ołowiem kupczą. A wszakże żeby za ten ołow nic innego do Korony nie przywozili, iedno srebro albo miedź, **pretio aequivalenti** wywiezionemu ołowowi. Czego staros-towie i mytnicy doiżrzeć mają.

50. A co się tycze Gdańska, tedy ustawiamy, aby do niego wodą inne towary nie szły, iedno zboża, mąki i leśne roboty, a k'temu rzeczy wszystkie ku żywności gospodarstwa własnego szlacheckiego. A ziemią drogami staremi i zwyczajnemi, woły trawne i karmne wolno iść mają, zapłaciwszy cła i myta powinne i zwyczajne.

51. Sprawiedliwość w mieściech składowych i na iarmarkach przerzeczonych z każdego kupieckiego człowieka iakiegożkolwiek stanu, ma być czyniona prawem gościnnym, przez starostę albo dzierzawcę miejsca onego, gdzie będą żądać sprawiedliwości. A w miastach duchow-nych, pańskich i szlacheckich, sami panowie albo urzędnicy ich takimże prawem gościnnym między gościnnymi osobami, o rzeczy kupieckie albo targowe sprawiedliwość czynić będą po-winni. Wszakże wolna będzie appellacyja do Nas każdemu, któryby się uciążonym być rozumiał.

Ustawa na wagi i na miary.

52. Opatrując też to, iż za różnością wagi i miar wszelakich w Koronie, że w każdym wojewodztwie inaksze i różne były, nierządu się zawadzało, że wojewodowie nie mogli tego uważać, aby ustawy wszelakich rzeczy tak były postanowione, żeby tak szlachta, iako i kupcy i rzemieślnicy nie byli uciśnieni, dla czego na tym sejmie roskazaliśmy iuż po wszystkiej Koronie postanowić iednostainą wagę, począwszy od łota i skoica. Iż trzydzieści i dwa loty, a czterdzieści i ośm skoicy mają mieć ieden funt, a trzydzieści dwa funtów mają ważyć kamień ieden; pięć kamieni takowych mają ważyć ieden cetnar.

53. A co się tycze łokciow na mierzenie wszelakich towarow, tedy ma być po wszystkiej Koronie łokieć ieden koronny, wedle krakowskiej teraznieiszei miary.

54. Korzec, tenby też słusznie po wszystkiej Koronie iednaki być miał. A wszakże na ten czas to postanawiamy, aby tylko w każdym wojewodztwie, a w Rusi i w Mazowszu, w każdej ziemi iednaki był, iaki iest w główniejszym mieście onego wojewodztwa albo ziemie, ruskiego i mazowieckiego wojewodztw.

55. A wszakże spy i dani iakimkolwiek przezwiskiem mianowane, wszyscy poddani Nam i panom swym i komu powinni, wedle starodawnej miary i powinowactwa oddawać będą. A na sejmikach powiatowych przed sejmem blisko przyszłym koronnym ma się rycerstwo rozmówić, ieśliby iednaki po wszej Koronie korzec i iakowyby być miał.

56. Kwartą picia wszelakiego, iako terazniejsza krakowska, po wszystkich Koronie być ma, a cztery kwarty takie mają czynić garniec. Garnicy zaś takich w baryle dwadzieścia i cztery.

57. Beczka piwa ma być wszędzie taka, która będzie miała w sobie garcy piwa wyższej omienionych siedmdziesiąt i dwa.

58. A te wszystkie miary i wagi wyższej opisane będą wymiarne i cechowane i oddane woiewodom. A woiewodowie skoro po tym sejmie mają uczynić konwokacją dygnitarzów i urzędów starości i rady onego woiewodztwa główniejszego miasta, których będą moc dostać. A tamże ustawę każdy woiewoda ma opowiedzieć i te miary i wagi na zamku starostom i do każdego miasta i miasteczka sprawiedliwie pod swą cechą wymierzyć i oddać. Które w każdym mieście i miasteczku na ratuszu mają być chowane, a tam przez burmistrza każdemu, koby tego potrzebował, pod ich cechą wymierzone mają być sprawiedliwie, nie wyciągając nic od żadnego za to. A potem woiewodowie te miary i wagi, które tu z sejmu wezmą, na zamki główne starostom oddać mają. A takowych miar i wag aby wszędy pod winami w statuciech opisanymi używano.

59. A iżby się temu wszystkiemu exekucja¹ działa, tedy iuż teraz czas naznaczamy, że się począć ma po wszystkich Koronie od blisko przyszłego święta świętego Michała [29 IX 1565].

Sukna ziemskie.

60. Iż się też i w tym wielki nierząd i oszukawanie dzieie, tedy uchwalamy i terazniejszą konstytucją postanawiamy, aby sukna wszelakie ziemskie inaczej robione nie były, ieno na szerz dwa łokcia koronne bez kraiki, a wzdłuż łokci trzydzieści. A koby się tego ważyć chciał, węższe albo krótsze robić albo sprzedawać, temu mają być brane one sukna przez woiewody albo podwoiewodze ich; których połowica do skarbu Naszego, a połowica woiewodzie ma przypadać. A temu exekucja ma być od świętego Michała blisko przyszłego.

Powinowactwo woiewodzie około ustaw rzeczom.

61. Chcąc aby tym lepiej i rychlej powinowactwu swemu woiewodowie Korony Naszej około ustaw i ceny rzeczom czynili dosyć, zebrawszy z wielu przedniejszych statutów terazniejszą konstytucją, na wieczne czasy postanawiamy, aby wszyscy woiewodowie woiewodztwa swego ustawy i ceny rzeczom czynili, przynajmniej dwakroć do roku, wedle konstytucji nieszowskiej⁷, wezwawszy do siebie Starost mieśc onych, na których ustawy i ceny czynić będą, albo ich podstarościów; k'temu też i dygnitarzów i urzędników ziemskich, których na ten czas snadnie dostać będą moc. A mają te to ustawy i ceny czynić wszystkich sukien i innych rzeczy ziemskich, kromia zboża, którekolwiek na targ przez kmiotki i inne poddane bywają wożone i w Koronie Naszej naidowane. A nie tylko ustawy rzeczom mają uczynić, ale też i miary wymierzyć, postanowić i opowiedzieć, wedle starodawnego zwyczaju i uchwały niniejszego sejmu. K'temu też mają uczynić ustawy i ceny kupiom i rzeczom wszystkim przedainym, które z cudzych stron bywają przywożone. Dowiedziawszy się prawdziwemi świadectwami i dowody, iakie są ceny i przedawania tych rzeczy w cudzych ziemiach, wezwawszy też ku temu do siebie radziec, ławników i starszych rzemiosł miast onych, w których te ustawy czynić będą, aby tym lepiej obyczaj, formę i cenę rzemieślnikom rzeczy, które mają być czynione, postanowić mogli i tym pilniej przestrzegać, aby w tym nikt oszukan nie był. A ieśliby też kto inszym iakim niezwyčajnym albo osobnym obyczajem i formą rzeczy rzemieślnicze mieć chciał, te tak zapłaci iako się z rzemieślnikiem będzie mógł zgodzić i targować. A ta ustawa przez woiewody albo ich podwoiewodze ma być czyniona przy radzie na ratuszu przedniejszego miasta w woiewodztwach ich. Która publikowana i obwołana być ma przez woźnego w miastach i miasteczkach Naszych i wszystkich poddanych Naszych tak duchownych, iako i świeckich, woiewodztwa ich i mają być dane spisania ustaw i ceny tej, wszystkim którzyby iedno chcieli z miasta onego główniejszego. Wedle ktorego we wszystkich mieściech i miasteczkach wszystko przedawano i czyniono przez rzemieślniki być ma.

¹ Tak w Ossol.; w VL, tu i poniżej: exekwucya.

⁷ Przytoczony tu został przepis sejmu piotrkowskiego 1496 r., potwierdzającego przywileje nieszawskie: De rebus venalibus per palatinos taxandis (Vol. Const. 1.1, vol. 1, s. 66).

62. A ktoby więc ustawy te przez woiewody Nasze postanowione przestępować chciał abo ich nie trzymał, tedy taki każdy peremptorie pozwan być ma przez woźnego abo podwoiskiego sługę prawnego woitowskiego, przed burmistrza miasta abo miasteczka onego, w którymby ten człowiek był ustawom woiewodzym abo ich podwoiewodzych nie dosyć czyniący abo one przestępujący. Który burmistrz bez wszelakich odwołów przestępniaka onego winą czternaścią grzywien karać ma. Której winy połowica woiewodzie, a połowica stronie instyguiącej przyść ma. A temu zaś, któryby przął, a nie byłyby nań świadectwa dostateczne, przysięga cielesna skazana być ma. A burmistrzowie miast i miasteczek Naszych, którzyby w urzędzie a w powinowactwie swym około uczynienia sprawiedliwości niedbali byli, tedy przez woiewody abo ich podwoiewodze, zawitym rokiem, na ratusz przedniejszego miasta pozwani być mają i winą sta grzywien pieniędzy liczby polskiej karani, tylekroć, ileby niedbali w urzędzie swym nalazieni byli; której winy dwie części skarbowi Naszemu, a trzecia woiewodzie być ma. Zostawując jednak appellacją do Nas z miast i miasteczek Naszych, stronie ktoraby się ukrzywdzoną być rozumiała. A ieśli żeby appellacja nie była uczyniona, ma być z takim każdym burmistrzem odesłano, dla exekucyi do starosty należnego, który exekucją dekretu przerzeczonego pod winą sta grzywien takowychże pieniędzy, iako wyższej uczynić będzie powinien. A ieśliżby też burmistrz był duchownego albo świeckiego ktorego poddanego Naszego, tedy przed iego pana albo urzędnika ma być pozywan, i winnym będąc, ma być we czternaście grzywien przekazań, tylekroć ileby nie dosyć czynił urzędowi swemu. Której winy tedy panu iego połowica, a połowica stronie instyguiącej iść ma. Gdzieby też więc woiewoda mieisca, ktorego na skargę czyię sprawiedliwości w mieściech i miasteczkach Naszych z burmistrza uczynić nie chciał, a byłby z urzędu pozwany i w kauzie by upadł, sto grzywien tymże sposobem przepadnie. A panowie też zaś, tak duchowni iako i świeccy, w takieize sprawie sprawiedliwość czynić omieszkwający, o nie uczynienie sprawiedliwości do ziemstwa pozwani **peremptorie**, winą czternaścią grzywien pieniędzy karani być mają i każdy z nich z osobna **salva appellatione vel motione ad Nos**, której winy połowica sądowi, a połowica stronie powodowej być ma.

63. A co się tycze ruskiego i mazowieckiego woiewodztwa, iż są woiewodztwa niemałe, tedy chcemy, aby woiewoda tymże porządkiem w każdej ziemi woiewodztwa swego wszystko, to co iest wyższej omieniono, czynił i czynić był powinien.

Miasta pruskie.

64. Iż miasta pruskie na przeszłym sejmie warszawskim i teraz na tym piotrkowskim listów swych exekucyi podległych nie okazowali, upaśćby iuż z nimi były miały. A wszakże i prze powietrze, ktore w Prusiech po te czasy było i prze rewizyi nie skończenie, tedy okazowanie tych listowy ich, do drugiego sejmu koronnego blisko przyszłego odkładamy, a onym i każdemu z nich z osobna i wszystkim na koniec mieszczanom w tych to mieściech mieszkającym, którzybykolwiek co przeciwko prawu mieli, uchwałą sejmu niniejszego, z listy temi ich, na przerzeczonem przyszłym sejmie koronnym rok zawity naznaczamy i postanawiamy. Na którym iuż peremptorie kłaść listy wszystkie swe, exekucyi podległe, są i będą powinni.

Kupcy cudzoziemscy.

65. O Włochach, Szotach i innych cudzoziemskich kupcach, którzy nie tylko miasta i kupce koronne pokazili, ale i Koronie nie pomogli, przeto statut piotrkowski w exekucją przywieść chcąc, naiduiemy, aby każdy starosta z urzędem mieiskim statutu piotrkowskiego, tak iako iest napisan, exekucją czynił. A ktorzyby iuż kupcy osiadłość i prawo mieiskie mieli, tedy aby się tak zachowali, iako się nasi zachowują, to iest aby Nam i miastom przysięgali, **onera civilia** nieśli i posłuszeństwo wszelakie urzędowi mieiskiemu czynili, nie broniąc się żadnymi listy wolnymi, i dóbr nabytych z Korony nie wywozili, **sub confiscatione bonorum**. Czego starostowie i celnicy doglądać mają.

Słudzy królewscy, pańscy i szlacheccy, kupczący.

66. O tych, którzy się listy Naszemi krolewskimi abo panów, których zakładają i sługami się Naszemi, abo panów których mienia, tym iako i drugim kupcom Naszym koronnym będzie

wolno do drugiego blisko przeszłego sejmku koronnego z Korony do cudzych ziem po towary iezdzić, iedno z Korony nie wywozić.

O kupiectwie żydowskim.

67. Wedle konstytucyi piotrkowskiej postanowicieśmy byli gotowi około kupiectwa żydowskiego. Ale iż pakt, które miasta z niemi i oni z miasty mają ukazać teraz nie mogli, tedy nie derogując nic paktom mieiskim, i owszem ie w mocy zostawując, odkładamy to do drugiego przyszłego sejmku koronnego, tak iżby na drugim blisko przyszłym sejmie, byli mieszczanie i Żydowie powinni kłaść **pacta et conventiones**, które mają z miasty, około kupiectwa żywności ich.

Żeby chrześcianin Żydowi nie służył.

68. A iż też w tym się silny nierząd dzieje, że w Koronie Naszej niektórzy chrześcianie nie Żydom służą, ustawiamy i rozkazujemy, żeby pod winą sta grzywien na Żyda, nie śmiał Żyd chrześcianina **utriusque sexus** za służę sobie przyjmować, a chrześcianin aby też zaś Żydowi nie służył pod więzieniem. A iżby się to działo we wszystkich, tak w Naszych, iako też w duchownych i pańskich mieściach i miasteczkach, rozkazujemy, żeby tego starostowie i burmistrzowie mieisc onych dojrżeli i statut ten exekwowali. A wszakże to rozumieć się ma o czeladzi domowej **utriusque sexus**, którą sobie w domiech swych chować mieli. **Secus** rozumiano być ma o furmaniech, Wołowcach, których w drogach na czas potrzebować i naimować muszą.

Żeby cęł, myt etc. Żyd nie trzymał.

69. Opatrujemy też to i wszystkim woiewodom Korony i państw Naszych rozkazujemy uchwałą sejmku ninieiszego, aby każdy w woiewodztwie swym, żadnemu Żydowi żup, cęł i naimow trzymać nie dopuszczał żadnych, iako o tym przedniejsze statuta i piotrkowska konstytucya uczy, pod winą sta grzywien, **toties quoties**, o którą instygator czynić będzie powinien, abo posłowie deferować.

Cygani żeby w Koronie nie byli.

70. Iż się przez Cygany w Koronie siła złego dzieje, przeciwko tym statut warszawski 1557⁸ w exekucyją przywieziemy i rozkazujemy, aby ich koniecznie iuż od tego czasu w Koronie i wszystkich państwach Naszych nie było. A kiedy ie który starosta z starostwa swego wypędzi, aby ich żaden nie przechowywał.

O iaziech.

71. Iż do tego czasu iazy nie są zrzuczone, tedy koniecznie chcemy, aby się około nich wedle piotrkowskiej i warszawskiej konstytucyi zachowało. A iż się w statuciech opisało, dokądby **secus facientes et negligentes** pozywać miano, tedy o to do grodu każdy pozywan być ma.

Cła mostowe, grobelne etc.

72. Około cęł mostowych, grobelnych i innych, wszelakich myt, także też około wolności od cęł, myt i brukowych komużkolwiek nadanych, iako się to tu było wszystko odłożyło z sejmku warszawskiego i nie odprawiło się tu, tak się też to zaś z tego sejmku **in eodem vigore**, na inny sejm koronny blisko przyszły, do ziechania i sprawy rewizorów, uchwałą sejmku terażniejszego odkłada.

O głównikach.

73. Przeciwko głównikom, statut warszawski łoński bez wszelakiej odwłoki, tak iako iest w nim opisano, exekwowan być ma.

⁸ Por. wyżej nr LXIII, p. II (19).

O duchownych.

74. Skarżyli się posłowie ziemscy, iż przeciw konstytucy? piotrkowskiej dwuletniej, spozwani są niektórzy starostowie od stanu duchownego o to, iż exekucyi czynić nie chcą, mimo tę konstytucyją. My konstytucyją przerzeczoną w mocy zostawując i dosyć jej czyniąc, takie pozwy, ktorebykolwiek były i teraz i na potem na stronę odkładamy i w niwecz obracamy.

O rewizorach do Prus.

75. Tak iako posłowie proszą, aby rewizorowie do Prus posłani byli i rewizyi swej dokończyli, ci którym poruczona była, mają jej dokończyć i na przyszły sejm koronny mają ją odnieść i tak się sprawić, żeby się we wszem konstytucyjom przeszłym i temu czego w tej mierze potrzeba, dosyć stało.

Rewizya żeby odłożona była.

76. A co się tycze tego, żeby rewizya i namowa około rewizorskich spraw do innego sejmku odłożona była, tę, ponieważ że się ieszcze nie wszyscy rewizorowie z rewizyją swą odprawili i nie wszyscy się ieszcze ziechali, uchwałą sejmku niniejszego, z tą mocą i władzą, iako się tu odprawować i dokończywać miała, do drugiego sejmku przyszłego koronnego odkładamy. Opatrując to, żeby się na przyszłym sejmie nie od czego innego, iedno od tej rewizyi poczęło.

O dobrach exekucyi podległych.

77. Dobra exekucyi podległe zostawać mają w dzierżeniu possessorow wedle warszawskiej konstytucyi, ale **ex nunc possessores** od tego sejmku liczbę czynić będą powinni Rzeczypospolitej na onym bliskim sejmie, na którym się kończy exekucya wedle warszawskiej konstytucyi, i dochodów wedle inwentarzow niniejszych rewizorów czwartą część oddać, aby rozdział opisany stał się. Ku któremu My także odłożyć mamy **ex nunc** część czwartą dochodow, które w ręku Naszych mamy wolne, na tymże sejmie, na którym liczbę **possessores** czynić będą. Tamże też i nieco w konstytucyi mianowane z dożywotnych arend i z gołych dożywoć odłożyć będą powinni od tego sejmku. A do tej liczby i rozdziału zawadzać nie mają dożywocia dane po sejmie warszawskim.

O opiekunach.

78. Opatrując to, aby potomstwo szlacheckie od rodziców swych w młodych latach zostawione ku szkodzie nie przychodziło przez niedojrzenie opiekunów i przez statut, że liczba nie ma być czynipna, iedno z czynszu a z stada, gdyż daleko większe są pożytki z gruntów i innych rzeczy pozostałych niżli z czynszu a z stada. Przeto uchwałą sejmku tego postanawiamy, aby od tego czasu i na potem zawždy opiekun każdy, tak zapisany iako i przyrodzony, biorąc do rąk swych **bona pupillorum**, wzięwszy do siebie dwu bliższych przyjaciół **ex linea paterna**, dostateczne inwentarze dóbr i dochodow wziętych poczynił. A potem ze wszystkich pożytków, dochodow tak z gruntów, iako z rzeczy innych po rodzicach pozostałych, albo po innym kimkolwiek **iure naturali per successionem** przypadłych **vel alio quocunque iure pupillo servientes**, liczbę przed samemi temi **quorum interest**, wedle inwentarzow czynił. A ktorzyby też chcieli, iżby im przed sądem ziemskim liczbę czyniono, wolno im będzie do sądu ziemskiego opiekuny wedle prawa o liczbę przyciągnąć.

O rzeczach które się pocziwości dotyczą.

79. Iż się to zabiegło, że iako wielka licencyja w ludziech urosła już prawie bez wstydu, ludzie nie bacząc nic na przyrodzoną uczciwość, bez boiaźni występują. Toteż nie mniejsza, iż się zasię tak wiele potwarzy namnożyło, że też te bez przyczyny **criminaliter** pozywają persons niewinne i wyciągają akcyje, ktoreby właśnie miały być ziemskie, grodzkie albo **civiles** rzeczone, na sejm albo za dworem, przed osobą Naszą; czym się wiele omieszkiwa sprawom koronnym i ludzie się tym wielce szkodzą. A tak temu zabiegając, zezwoleniem wszech stanów

^k W VL błędnie: konstycyi.

na niniejszym sejmie będących, ustawiamy, iż ktobykolwiek na potomne czasy pozwał iaką personę **criminaliter in causis honorem tangentibus** przed Maiestat Nasz na sejm (iakoż nie gdzie indziej o to pozwać nikt nie ma), szczypiąc go na poczcliwości jego, iuż ma być tak gotow, iakoby ukazał rzecz być prawdziwą, którą pozwanemu zada. Także też i pozwany ma być gotow ze wszystkim ku okazaniu niewinności swej. A gdzieby więc z obudwu stron takowe wywody wątpliwe były, albo z ktoreikolwiek strony, tedy w tej mierze **scrutinium** ma być czyniono w onym powiecie albo ziemi, gdzie wieca sądzone będą, **ubi crimen commissum est**. A iż na każdy rok wieca mają być w każdym wojewodztwie, tedy wolno to będzie tak aktorowi, iako **citato**, doidali wieca, przed sejmem przypozwać pozwem za ziemską membraną stroną drugą na wieca. A za onym przypozwem na wiecach, będzie powinien sąd wiecowy uczynić **scrutinium**. A naprzód wszyscy dygnitarze i urzędnicy i insi świadkowie, będą powinni pod sumnieniem wiadomość swoją w tej rzeczy powiedzieć. Potym i każdy szlachcic inny, któryby iedno był w tym rekwirwan. Gdzieby też więc po zapozwaniu wieca nie poszły przed sejmem, **actor** albo też **citatus** pozwałby **ad deducendum scrutinium et audienda testimonia**; tedy My na sejmie będziemy powinni skrutatory dać do onej ziemi, gdzie się **crimen** stało, **ad investigandam facti veritatem**. Po którym **scrutinium** a pewnym- wywindowaniu, tedy My mamy albo aktorowi dowod, albo citato odwod skazać: to jest, którą stroną pewniejsze dowody za sobą będzie miała. A gdzieby się **nalazło** przez dekret Nasz, iż **citatus** niewinnie a potwarznie pozwany był, tedy on aktor będzie mu powinien wnet od sądu nie odchodząc, sto grzywien winy położyć i na cokolwiek na szkody przysięże, co pozwany na prawo nałożył, zapłacić ma przy przysiędze, i k'temu ieszcze dwanaście niedziel na dnie w wieży siedzieć ma, ziemię albo powiatu swego. A wszakoż te akcje, które się ciągną z dawnego prawa i zwyczajow, chociaby dobrze były **criminales**, do sądu grodzkiego i ziemskiego, nie mają podlegać tej konstytucyi.

Oprawa miast.

80. Iż miasta Nasze od przodków Naszych nie tylko dla samych osob w mieściech mieszkających, ale dla dobra Rzeczypospolitej są fundowane i ziemskim imieniem nadane, przeto poruczamy starostom Naszym, aby tego doірzręli, żeby się miasta poprawowały, i liczbę przed starostą, i tymi które ku niemu przysądzimy, żeby czynili. A to budowanie i poprawa miast ma być taka, iaką My rozkażemy, za doірrzeniem starościny i tych które ku starości wysadzimy.

Przysięga pisarzow grodzkich w Wielkiej Polsce.

81. Iż księgi zamkowe w Wielkiej Polsce, w poznańskim, kaliskim, sieradzkim, łan- czyckim, w brzeskim i ino włocławskim wojewodztwach i w ziemi wieluńskiej, która iest w woie- wodztwie sieradzkim, także też w ziemi gostyńskiej, która w rawskim, są wieczne, przeto na prośby posłow wojewodztw i ziem tych ustawiamy, aby pisarze zamkowi byli przysiężni i osiedli, **sub privatione officii sui**. A wszakże w poznańskim i kaliskim powieciech, u akt starościny, tedy tylko przysięgli pisarze grodzcy być mają, chociaby osiadłości nie mieli. A także też w brzeskim i ino włocławskim wojewodztwach, przysięgli tylko być mają.

Wzdania w Wielkiej Polsce.

82. Z Polski Wielkiej skarżyli się posłowie, iż nad prawo starostowie i urząd ich wyciągają od wzdania po kopie. Dlatego ustawiamy, aby żaden starosta i urząd jego nie śmiał więcej wyciągać od takowego wzdania, iedno podle prawa pięć groszy, pod winą sta grzywien.

Sądy grodzkie mazowieckie.

83. Aczkolwiek w przywileju przez Nas wszystkim państwom Naszym koronnym **anno Domini** 1550 danym na sejmie piotrkowskim⁹, ktorymeśmy im wszystkie prawa, przywileie, swobody i wolności potwierdzili, iest dobrze opatrzone, iż niema nikt nikogo pozywać do sądu

¹ W VL błędnie: 88.

⁹ Ibidem, p. I.

o rzeczy onemu sądowi nie należące. Ale iż posłowie województwa mazowieckiego niektórzy deferowali to Nam, iż o wiele rzeczy bywa wydawano pozwow do grodzkich sądów i urzędów, które im nie należą, a starostowie więcej sobie władzy przywłaszczając, niżli im należy, leda o co sądzą i trudności szlachcie i Nam nie mało zadawają, a to się **impune** dzieje, **abusu quodam damnabili**. Przeto zabiegając temu, aby te niepotrzebne powłoki i utraty szlachty nie były na potym, ustawiamy tą konstytucyją, mocnie od wszystkich być trzymano, iż ktoby kogo śmiał pozywać do sądu abo urzędu grodzkiego o rzecz iemu nie należącą, które statutami i konstytucyjami są opatrzone, aby na takowym aktorze 14 grzywien była wina liczby polskiej, tamże w tymże sądzie abo urzędzie grodzkim skazana, wedle przywileju przerzeczonego. Której ieśliby w grodzie pozwanemu nie przykazano, tedy sąd ziemski za nowym pozwem onegoż pozwanego, gdyby o nią pozwał **ad iudicium terrestre**, ma ją skazać iemu, żeby się każdy **in suo contineret officio**, okrom tego, gdyby się kto komu zapisał w grodzie stać i odpowiadać, bo taki wedle swej obligacyi ma być zawsze sądzon i skazowan. A nie mają się też sędziowie grodzcy i urzędy starości wymawiać sądzić takowych ku zapisowi, żeby tego nie byli powinni sądzić, gdyż każdy **in officio publico** będąc, powinien każdemu sprawiedliwość czynić. **Et nihilominus**, to coby **extra forum competens proprium** było przez kogo **quacunq[ue] iuris via, sive in contumaciam, sive per controversiam** otrzymano, **nullitatis vitio subiacere debet, irritumque et inane erit**, ani tego ma starosta żaden exekwować pod zaplaceniem i nadgrodzeniem szkód wszystkich temu, ktoremuby ie uczynił, **medio eius corporali iuramento taxando**. Ponieważ o tym są już i pierwsze konstytucyje i dekreta, co starostowie sądzić mają.

Ukrócenie postępku prawnego w Mazowszu.

84. A iż postępek prawny, w statucie mazowieckim opisany¹⁰, już na dzisiejsze czasy iest długi, przeto iż dla rozmnożenia ludzi i namnożenia rzeczy i pozwow już się tak krotko roki odprawować nie mogą iako przedtym bywało, gdy ten statut czyniono, przeto nie odmieniając na ten czas zwyczajów i statutów ich, acz to będzie za czasem być mogło za ich społecznym zezwoleniem, ale skracając tego długiego postępku, takeśmy na prośbę posłów mazowieckich ustawili i ustawiamy tą konstytucyją, iż wtóry rok ma być zawity. A trzeci rok już ukracamy. Na którym wtorem roku powinien pozwany stać, **excepta vera infirmitate et pro maiori**, co starym zwyczajem w mocy swej zostawa. A te dylacyje, w których strona pozwana weryfikować wedle statutu powinna, w liczbę **essentialium terminorum** nie mają iść. A gdy sąd **super principali** skażń uczyni, tedy ją ma konkludować, aby iej pozwany dosyć uczynił, **ad sequentes terminos, sub omnibus poenis judicialibus ex antiquo decerni solitis**. A gdzieby pozwany nie uczynił dosyć tej skażni, tedy **in illis sequentibus terminis** mają być skazane one wszystkie winy sądowe, i ma być przydan urząd ziemski **ad intromittendum actorem, vel pignora porrigenda**, wedle starego zwyczaju. A zaraz ma być **interponowane vadium iudiciale decem sexagenarum**. Potym ieśliby pozwany był tak niedbały, żeby tej skażni dosyć uczynić nie chciał, a urząd by to wyznał na drugich przyszłych rokach, tedy już ma być skazano vadium iudiciale i remissyja do grodu **pro executione**, pod zakłady większe. A tam dalej w grodzie już ma być postępek stary w statucie opisany zachowywan, i zakładanie zakładów **iuxta quantitatem perlucrorum**, aby już od tego czasu przez urząd starościn było, okromia przynoszenia listów Naszych albo **vicesgerenta** Naszego, iako bywało przedtym, czym się siła omieszkiwało sprawiedliwości ludzkiej. A to ma być tak chowano, póki statuta wszystkie nie będą skorygowane i przez wszystkie państwa Nasze przyjęte. A wszakoż te pozwy i akcyje, na które już dekreta tak w ziemstwie, iako i w grodzie wyszły, w rzeczach, które słusznie wedle prawa i deklaracyi Naszej wyższej opisanej, sądom tym należały; te już starym zwykłym postępkem kończyć się mają, w tychże sądziech i urzędziech, gdzie się poczęły. A iż posłowie czerskiej i warszawskiej ziemie opowiedali się Nam w tym, nie chcąc do tej konstytucyje tak skoro zwolić, okrom Zwolenia spolnego braci swej, od której na ten czas nic w tej rzeczy w po-

¹⁰ Przytoczony tu został Statut I Mazowiecki (tzw. zwód Prażmowski) z 1532 r., zawierający zbiór zwyczajów prawnych mazowieckich, lub Statut II Mazowiecki (tzw. zwód Goryńskiego) z 1540 r. Por. J.W. Bandtkie, *Ius Polonicum*, s. 365 in.

ruczeniu nie mieli, prosząc, aby to do braci swej odnieśli. Pozwoliliśmy im tego, iż ieśliby za spólnym ich zezwoleniem na ukrócenie processu takowego zwolnić nie chcieli, tedy ich processowi dawnemu, przy którym ie wcale zostawujem, ta konstytucja derogować nie może ani będzie mogła. A ieśliby za spólnym ich przyzwoleniem na ukrócenie processu takowego zwolili, tedy ie iuż **exnunc vigore constitutionis praesentis** przy niej zostawuiemy.

Sądy grodzkie wąszoskie, zembrowskie i ostrowskie.

85. Na prośbę posłów mazowieckich ziemskich wiskich, łomżyńskich i nurskich, iż niektóre powiaty tych ziem daleką odległość mają od grodów swych, które przy granicach innych ziem i powiatów przyległych wedla starego zwyczaju leżą, prze którą dalekość drogi i częścią też złe przeiazdy niemałe omieszkanie sprawiedliwości swej cierpieć muszą, zwłaszcza w okazowaniu ran, które **in recenti** być mają, iako o tym konstytucja i prawa polskie, we wszystkim o tym obmawiające, dawno przyięli. Przeto folgując w tym sprawiedliwości i ubogiej szlachcie, której to z większą trudnością i nakładem przychodzić musi dalekie do grodu iezdzenie, a prośbom posłów ziemskich przystawiając, ustawuiemy i dawamy im grody, w wiskiej ziemi, powiatowi wąszoskiemu w Wąszoszu^m, w łomżyńskiej ziemi zembrowskiemu w Zembrowie, w nurskiej ziemi powiatom ostrowskiemu i kamienieckiemu w Ostrowie. W których też to miasteczkach roki ziemskie z dawnego zwyczaju bywają sądzone, iż tam i roki grodzkie i sprawy wszystkie, urzędowi starościemu należące, będą i mają być sprawowane, i tak mają być ważne, iakie przedtym w Wiźnie, w Łomży i w Nurze ważne bywały. A wszakże starostowie onychże ziem wyższej omienionych te grody dzierżeć mają, tak iako sieradzki starosta dzierży; piotrkowski nowo też ustawiony.

Pisarstwa ziemskie nurskie i zembrowskie etc.

86. Iż posłowie ziemscy województwa mazowieckiego niedostatki urzędników ziemskich, sądom ziemskimⁿ należących, przed Nami mianowali prosząc, abyśmy te ich sądy tak opatrzyli, żeby zupełne były, a defektu w sobie nie miały. Bacząc ich prośby prawu pospolitemu być zgodne, tąkonstytucją niniejszą to opatrujemy, iż po śmierci **modernorum possessorum**, których iuż tak **ad eorum vitam** zostawiamy, powiatom zembrowskiemu i ostrołęckiemu, gdyż mają sędziego i podsędką swego osobnego, nie dawno też przez Nas na ich prośbę dane, pisarza ziemskiego damy, i iuż **exnunc liberam electionem notarii** pozwalamy. A także nurskiej ziemi pisarza osobnego daiemy i elekcyi wolnej, **post mortem moderni possessoris** pozwalamy. Ponieważ iednak i to przed Nami okazowali, iż go iuż i przedtym ich przodkowie miewali.

Podkomorstwo różańskie.

87. Ziemi różańskiej i makowskiej podkomorzego osobnego, także po śmierci **moderni possessoris** damy i dać obiecuiemy.

Rękojemstwo poddanych ziemie sochaczewskiej.

88. Iż posłowie ziemie sochaczewskiej prosili, aby rękojemstwo poddanych między rycerstwem ziemie ich ustało, chcąc się w tym porównać z innemi ziemiami województwa swego i innych województw w Koronie Naszej, tedy My im tego pozwalamy i uchwałą sejmu tego rękojemstwo to abroguujemy.

Sądzenie rokow na ratuszu sochaczewskim.

89. Iż też ci posłowie proszą, aby ziemskie roki na ratuszu sochaczewskim zawżdy sądzone były, żeby się w domiech miejskich gospodarzom nie zatrudniało. Tedy i tego im pozwalamy, ieśli nie iest przeciwko miasta onego przywileiom.

Chowanie ksiąg ziemskich gostyńskich, i pamiętne.

90. Na prośbę posłów ziemie gostyńskiej, i przywodziąc **in exequutionem** statut około chowania ksiąg, ustawiamy, aby księgi ich ziemskie w sklepie pod trzema kluczami warownie

^m Tak w Ossol.; w VL błędnie: Wąszosu. ⁿ siemskim VL.

chowane były. A iż też osoby sądowe przy leżeniu ksiąg nie byli powinni chować, a płacenia pewnego sądowi w tej ziemi nie masz, i o[w]szem iest szlachta od pamiętnego wolna, tedy iż się sama szlachta tym czasem do tego dobrowolnie podawa, pozwalamy, aby w ziemi ich było iuż zawsze i na potomne czasy, od każdego dekretu pamiętnego trzy grosze, gdyż się też to tak i w innych ziemiach województwa rawskiego zachowywa. Którym pamiętnym sędzia z podsędkiem dzielić się maią, wedle statutu **Sigismundi Regis** 1523¹¹. A pisarz przy swym **solarium** dawnym ma zostać.

Originalow w teiże ziemi wracanie^o.

91. Iż posłowie teiże ziemi gostyńskiej prosili, aby zapisy w akta ziemskie abo grodzkie, z inszych ksiąg introdukowane, tym którzy ie introdukują, były zaś wracane i nie hamowane. Tedy im to ostrzegamy i wracać **originalia**, iako się to i wszędzie indziej zachowywa, rozkazujemy.

Sol pruska.

[22]. Iż się skarżyli posłowie ziemscy, żeby szlachta z Wielkiej Polski i z Mazowsz, pruskim ziemiom przyległa, była ociążona przedawaniem soli pruskiej, ktoregośmy ku pożytku Naszemu urodzonemu Stanisławowi Grajowskiemu, dworzaninowi Naszemu, pozwolili, prosząc, abyśmy z nich tę angaryją złożyli, a raczej żebyśmy sami szlachcie z Wielkiej Polski soli pruskiej za pieniądze ich dodawali. A w Mazowszu, iako w szeńskim, mławskim, ciechanowskim, przasnyskim, makowskim, różańskim, wiskim, łomzińskim, koleńskim, ostrołęckim, wązozkim, zembrowskim i nurskim powieciech, które także są ziemiom pruskim przyległe, a odległe zaś od składów Naszych solnych ruskiej i krakowskiej soli, za datkiem pewnym wozic i używać dopuszczali. Iakoż acz rzecz iest Nasza własna, którąśmy Grajowskiemu poruczyli, wszakoż czyniąc dosyć prośbie poddanych Naszych i nie chcąc żeby czym przeciwko wolnościom swym ociążeni być mieli, za dobrowolnym ich samych do tego pozwoleniem, uchwałą sejmu niniejszego, przez ten czas niżli sejm przyszy koronny dojdzie, szlachcie z Wielkiej Polski, która z Bydgoszczy soli ruskiej używa, gdyby soli ruskiej nie dostawało, za pieniądze ich, soli pruskiej na składzie bydgoskim po złotemu polskiemu każdą beczkę dawać będziemy. A w ziemiach i powieciech przereczonych szeńskim, mławskim, ciechanowskim, przasnyskim, różańskim, makowskim, wiskim, łomzińskim, koleńskim, ostrołęckim, wązozkim, zembrowskim i nurskim, także też do przyszłego sejmu koronnego pozwalamy, żeby sami sobie sol pruską ze Gdańska, z Królewca i z innych miast pruskich drogami zwyczajnemi, i które przez Nas postanowione będą, wozic mogli i onej ku potrzebie swej używać. A wskaże żeby Nam abo pisarkom Naszym, od każdej beczki po sześci groszy dawali.

Okazowanie.

93. Iż się iuż tak prędko teraz okazowanie, wedle warszawskiej konstytucyi i recessu parczowskiego¹² zwięść nie może, tedy ie uchwałą sejmu tego, z tym warunkiem, porządkiem i wszystką sprawą, iako iest w warszawskiej konstytucyi opisano, odkładamy na blisko przyszłe święto Narodzenia Panny Maryi [5 IX 1565]. Od ktorego okazowania będą wolni **pro hac vice tantum** dworzanie i słudzy Nasi dworscy, żołnierze i wszyscy, którzy iedno z Nami ku potrzebie Naszej poiadą. A wszakże tym sposobem, aby ci wszyscy byli się winni potym razem iednego dnia okazać w powieciech swoich, po rozpuszczeniu żołnierzow, w sześć niedziel. Od sądów też wszelakich żołnierze takowi wolni będą, aż do przyszłego walnego sejmu, oprócz tych, którzy ku zapisom sprawy iakie mają abo mieć będą. A także też i słudzy Nasi i ci, którzy z Nami ku potrzebie Naszej poiadą.

^o *Przepis ten w Ossol. nosi tytuł: Wracanie originalow w teiże ziemi.*

¹¹ *Por. Vol. Const. t. I, vol. I, s. 397.*

¹² *Por. wyżej nr LXVI, p. I (35).*

Nabycie pieniędzy.

94. Iż temi czasy iest tego pilna potrzeba Nam i Rzeczypospolitej Naszej, przeto zezwoleniem wszech stanów, tak duchownych iako świeckich rad Naszych koronnych i posłów ziemskich postanawiamy, aby było Nam wolno, iakoż iuż **authoritate huius conventus** wolno Nam będzie **pro hac una vice tantum**, na imiona stołu Naszego królewskiego iakimkolwiek obyczaiem na zastawę, iakobyśmy narychlej dostać mogli, nabyć pięci kroć sta tysięcy złotych monety liczby polskiej. Tak iż tą konstytucyją warowno będzie każdemu ktoregożkolwiek stanu człowiekowi, ktokolwiek Nam na tę potrzebę Rzeczypospolitej tej summy, abo **in toto**, abo **in parte**, będzie pożyczyć chciał. Tylko żebyśmy dóbr Naszych żadnemu **ex ducali genere, in possessionem** nie dawali. A k'temu żebyśmy nie na zamki główne abo sądowe, ani na Wielkie Rzady, ani na ziemię sandomierską tych pieniędzy brali. A pozwolenie pierwsze parczowskie około dostania i pożyczania trzy kroć sta tysięcy złotych wniwecz obracamy i dożywocia na przerzeczone imiona Nasze królewskie, które za terażniejszą uchwałą sejmową zastawiamy, żadnemu dawać nie będziemy. Ponieważ że na wypłacenie tej zastawy stany wszystkie, tak duchowne, iako i świeckie, rady i posłowie ziemscy podatek terażniejszy uradzili, który ninacz innego obracać być nie ma, iedno na wypłacenie tych pieniędzy, którekolwiek za konstytucyją terażniejszą sejmową weźmiemy.

Odłożenia do przyszłego sejm u innych spraw.

95. Iż prze wielkość spraw i skrócenie czasu ku innym sprawom Naszym i Rzeczypospolitej Naszej, inne rzeczy, które się tu skończyć miały, wedle dwuletniej piotrkowskiej i łńskiej konstytucyi, przez ten czas się tu nie skończyły, wszystkie takie rzeczy, żadnych nie wyimując a w mocy zostawując, z tymi warunki iako były na ten sejm odłożone, które się iednokolwiek tu słusznie i przystoinie kończyć miały i tak **publice** z odłożenia tychże sejmow, iako też **privatim** z pozwow ku exekucyi **inter privatos**, o ewikcją summ abo dóbr, na ten sejm przypadły abo przypaść miały, mocą i uchwałą sejm u niniejszego przekładamy. I w opisanym porządku i mocy, aby nic w **translats** nie poszło, zostawiamy do blisko przyszłego sejm u koronnego. Który złożyć spoinie, tak Polakom iako Litwie, dla spraw uniej i exekucyi będziemy powinni przed Wielkanocą roku przychodzącego 1566, na czas i miejsce, gdzie się Nam i radom Naszym naśluszniejszy będzie zdać. Na które **ordines** litewskie zwiedziemy, aby iuż exekucya się stała uniej państw tych oboiga, i wszem innym sprawom koronnym w konstytucyjach opisanym.

96. A tamże też mamy należeć obyczaj z pany radami Naszymi, iakoby ludzie dobrze zasłużeni Rzeczypospolitej, zapłatę cnotliwych zasług mieli, wedle konstytucyi warszawskiej.

97. A dla lepszej pewności tego wszystkiego pieczęć Naszą przycisnąćśmy kazali. Dan w Piotrkowie na sejmie koronnym w sobotę przed Kwietną Niedzielą [14 IV] ^Proku Pańskiego tysięcznego pięćsetnego sześćdziesiątego piątego, a panowania Naszego trzydziestego szóstego^P. Na własne Króla Jego Miłości rozkazanie.

II. O SKŁADZIECH I STARYCH DROGACH

Zygmunt August, z łaski Bożej Król Polski, Wielkie Książę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie etc. pan i dziedzic.

1. Oznajmujem wszem i każdemu z osobna ktoregożkolwiek stanu, przełożęństwa i urzędów ludziom, do których wiadomości to pisanie Nasze doidzie, gdyżeśmy na niniejszym sejmie koronnym piotrkowskim, między innemi rzeczami w rząd a sprawę swą wszystkie składy mieiskie, od Przodków Naszych i Nas samych nadane, i drogi do nich zwykłe i starodawne, przy- wileiami mieiskimi opisane, w mocy swej zachowali. Tedy ie teraz za radą panow rad Naszych i za pozwoleniem posłów ziemskich, na terażniejszym sejmie wspołek z Nami będących opisujemy. Aby każdy, komu potrzeba, o tych składziech i starych drogach wiedział i tak się na

^{P-P} W Ossol.: Roku Pańskiego MDLV, a panowania Naszego XXXVI.